ТЕМА 18. СУДИМІСТЬ

1. Поняття, ознаки та правові наслідки судимості в кримінальному праві України.
2. Строки погашення судимості.
3. Обчислення строків погашення судимості.
4. Зняття судимості, підстави та порядок реалізації.

Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 12 від 23.12.2005 р.

1. Кримінальна відповідальність включає в себе осуд особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, від імені держави, а також, як правило, призначення покарання за вчинене і судимість. ***Судимість*** *– це передбачені законом правові наслідки засудження, які тривають певний період і визначають особливий правовий статус особи, яка має судимість*.

Судимість є правовим станом особи, який виникає у зв'язку з її засудженням до кримінального покарання і за зазначених у законі умов тягне настання для неї певних негативних наслідків (п. 1 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про погашення і зняття судимості» від 26.12.2003 р. № 16).

Істотними ознаками судимості є те, що вона:

1) є *наслідком засудження* за вчинення кримінального правопорушення, яке триває і після відбуття покарання;

2) являє собою *особливий правовий статус засудженого* (має персональний характер і пов'язана лише з даною особою);

3) має чітко визначені *часові рамки*, встановлені КК;

4) *полягає в обмеженнях*, які застосовуються до особи, що має судимість, інших несприятливих для неї правових наслідках;

5) *умови перебігу судимості* та її кримінально-правові наслідки *визначені КК України*.

Загально правові наслідки судимості регламентуються іншими нормативно-правовими актами.

Судимість може бути врахована при кваліфікації повторного кримінального правопорушення чи при призначенні за нього покарання, а також в інших випадках, передбачених КК України та законами України (обмеження можливості обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, амністії тощо) (п. 2 ППВСУ № 16 від 26.12.2003 р.).

Судимість пов’язана із вчиненням конкретного кримінального правопорушення і засудженням за нього. Отже, не може набути судимості особа, яка:

а) не вчинила кримінального правопорушення;

б) не постала перед судом і не була засуджена.

Строки і правові наслідки судимості визначаються окремо щодо кожного кримінального правопорушення. При вчиненні декількох кримінальних правопорушень судимість виникає щодо кожного із них, тобто ***особа може мати одночасно кілька судимостей***. При цьому вони можуть відрізнятися за тривалістю і правовим змістом. Якщо закон усуває чи пом’якшує караність діяння, то це тягне за собою і відповідні зміни щодо судимості особи, якій було призначене покарання за раніше чинним законом.

При повній декриміналізації скоєного судимість скасовується. Це випливає з ч. 2 ст. 74 КК України, яка передбачає звільнення від призначеного судом покарання у випадку усунення караності діяння, та прямо передбачене в ч. 3 ст. 88 КК України. Якщо ж відповідно до ч. 3 ст. 74 КК України призначена засудженому міра покарання, що перевищує санкцію нового закону, знижується до максимальної межі, встановленої цим законом, то *судимість обчислюється відповідно до покарання, призначеного згідно з новим законом*.

Підставою виникнення судимості є засудження за вчинення кримінального правопорушення судом України. Водночас, згідно зі ст. 9 КК України вирок суду іноземної держави може бути врахований, якщо особа була засуджена за кримінальне правопорушення, вчинене за межами України, та знову вчинила кримінальне правопорушення на території України. Але судимість, що виникла внаслідок засудження судом іноземної держави, в Україні тягне лише кримінально-правові наслідки, прямо передбачені ч. 2 ст. 9 КК України.

Персональний характер судимості полягає у тому, що вона не впливає на вирішення питань кримінальної відповідальності осіб, які вчиняють кримінальне правопорушення у співучасті з судимим (ч. 3 ст. 29 КК України). Так само судимість особи не впливає на правовий статус усіх інших громадян.

Судимість обмежена у часі. У ч. 1 ст. 88 КК України визначено, що її ***початковим моментом є день набрання чинності обвинувальним вироком***. ***Закінчується судимість з моменту її погашення або зняття***. При цьому *моментом погашення судимості* є *сплив останнього дня*, доки триває судимість, а *моментом зняття судимості* є *момент набрання чинності рішення суду про дострокове зняття судимості* чи застосування акта амністії, відповідно до якого особа вважається несудимою. *Погашення або зняття судимості означає припинення всіх її негативних правових наслідків*.

Кримінально-правовими наслідками судимості є те, що судимість:

1) може виступати як кваліфікуюча ознака при вчиненні нового кримінального правопорушення. КК України кваліфікуюче значення надає судимості лише за тотожне чи однорідне кримінальне правопорушення. Кваліфікуюче значення судимість має і в тому випадку, коли закон передбачає посилення відповідальності за вчинення кримінального правопорушення повторно, оскільки повторність охоплює собою судимість. Якщо судимість прямо не передбачена законом як кваліфікуюча ознака, вона при кваліфікації вчиненого не враховується;

2) враховується при визнанні рецидиву кримінальних правопорушень (ст. 34 КК України);

3) є перепоною для звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК України), примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК України), передачею особи на поруки (ст. 47 КК України), зміною обстановки (ст. 48 КК України);

4) враховується при визначенні того, чи має місце переривання перебігу строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (ч. 3 ст. 49 КК України);

5) враховується при виборі окремих видів покарання (ч. 2 ст. 62 КК України), а протягом строку відбування певних покарань створює підстави для застосування спеціальних обмежень щодо засуджених (ч. 2 ст. 58 КК України);

6) як одна із ознак, що характеризують особу винного, враховується відповідно до загальних засад призначення покарання (п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України), а також при звільненні від покарання через хворобу (ч. 2 ст. 84 КК України);

7) судимість за умисне кримінальне правопорушення (оскільки вона є умовою рецидиву та різновидом повторності кримінальних правопорушень) виступає як обставина, яка обтяжує покарання при призначенні покарання (п. 1 ч. 1 ст. 67 КК України), хоча може і не враховуватися при призначенні покарання з підстав, вказаних у ч.ч. 2 і 4 ст. 67 КК України;

8) за загальним правилом, є підставою для відмови в призначенні більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК України);

9) може бути підставою для відмови у звільненні від відбування покарання з випробуванням (ч. 1 ст. 75 КК України);

10) за катування, передбачене ч. 3 ст. 127 України, злочини проти національної безпеки, проти миру та безпеки людства, передбачені ст.ст. 437-439 та ч. 1 ст. 442 України, є підставою для незастосування давності виконання обвинувального вироку (ч. 6 ст. 80 КК України);

11) враховується при визначенні обов'язкової частини покарання, яка фактично повинна бути відбута – при умовно-достроковому звільненні від відбування покарання (п. 2 ч. 3 ст. 81, п. 2 ч. 3 ст. 107 КК України), а також при заміні не відбутої частини покарання більш м'яким (п. 2 ч. 4 ст. 82 КК України).

2. ***Підставою виникнення судимості є призначення засудженому покарання***.

Відповідно до ст. 89 КК України ***такими, що не мають судимості, визнаються:***

1) особи, засуджені відповідно до статті 75 КК України, якщо *протягом іспитового строку вони не вчинять нового кримінального правопорушення* і якщо протягом зазначеного строку рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням не буде скасоване з інших підстав, передбачених законом. *Якщо строк додаткового покарання перевищує тривалість іспитового строку, особа визнається такою, що не має судимості, після відбуття цього додаткового покарання*;

2) жінки, засуджені відповідно до ст. 79 КК України, якщо *протягом іспитового строку вони не вчинять нового кримінального правопорушення* і якщо після закінчення цього строку *не буде прийняте рішення про направлення для відбування покарання, призначеного вироком суду*. Якщо засуджена не була звільнена від додаткового покарання і його строк перевищує тривалість іспитового строку, то *жінка визнається такою, що не має судимості, після відбуття цього додаткового покарання*;

3) особи, *засуджені за вчинення кримінального проступку*, ***після відбуття покарання***;

4) особи, які відбули покарання *у виді службового обмеження для військовослужбовців або тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців* чи достроково звільнені від цих покарань, а також військовослужбовці, які *відбули покарання на гауптвахті замість арешту*;

5) особи, *засуджені за вчинення злочину до основного покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, пробаційного нагляду або арешту*, якщо вони ***протягом року*** з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового кримінального правопорушення;

6) особи, *засуджені за вчинення злочину до обмеження волі*, якщо вони ***протягом двох років*** з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового кримінального правопорушення;

7) особи, *засуджені до позбавлення волі або основного покарання у виді штрафу за нетяжкий злочин*, якщо вони ***протягом трьох років*** з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового кримінального правопорушення;

8) особи, засуджені до позбавлення волі або основного покарання у виді штрафу *за тяжкий злочин*, якщо вони ***протягом шести років*** з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового кримінального правопорушення;

9) особи, засуджені до позбавлення волі або основного покарання у виді штрафу *за особливо тяжкий злочин*, якщо вони ***протягом восьми років*** з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового кримінального правопорушення.

3. *Судимість має строковий характер*. Закон визначає, коли вона виникає (*з дня набрання законної сили обвинувальним вироком*), та встановлює підстави її припинення. Такими ***підставами*** є *погашення судимості* та *її зняття*. Як погашення, так і зняття судимості пов'язані зі спливом певних термінів, протягом яких особа повинна перетерпіти негативні наслідки та своєю поведінкою довести остаточне виправлення.

Припинення судимості анулює всі кримінально-правові та загально-правові наслідки засудження та призначення покарання. Особа, судимість якої погашена або знята, вважається такою, яка раніше кримінального правопорушення не вчиняла, покарання не відбувала. Вона не зобов'язана будь-де вказувати про вчинення нею в минулому кримінального правопорушення та призначення за нього покарання, не повинна відчувати жодних негативних наслідків колишньої судимості.

Врахування погашеної чи знятої судимості при вирішенні будь-яких питань, у т.ч. і при характеристиці особи, суперечить самій суті інституту припинення судимості і *є неприпустимим*.

Погашення судимості є типовим і найбільш поширеним способом її припинення. При цьому особа втрачає статус судимого без будь-яких своїх додаткових зусиль, без прийняття спеціального рішення з цього приводу державним органом. Автоматичне погашення судимості випливає безпосередньо із положень КК України.

Для того щоб судимість виявилася погашеною, *необхідним є дотримання встановлених в КК умов, які диференційовані з урахуванням ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, виду призначеного покарання, застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням*. Однак неодмінно вимагається, щоб з моменту набуття чинності обвинувальним вироком, яким засудженому призначене покарання, пройшов певний строк.

Строки погашення судимості *обчислюються з дня відбуття основного і додаткового покарання*.

До строку погашення судимості зараховується *час, протягом якого вирок не було виконано,* якщо при цьому давність виконання вироку *не переривалася*. *Якщо вирок не було виконано, судимість погашається по закінченні строків давності виконання вироку*.

Якщо *особу було достроково звільнено від відбування покарання*, то строк погашення судимості обчислюється ***з дня дострокового звільнення її від відбування покарання*** (основного та додаткового).

Якщо *невідбуту частину покарання було замінено більш м'яким покаранням*, то строк погашення судимості обчислюється ***з дня відбуття більш м'якого покарання*** (основного та додаткового).

Якщо *особа, що відбула покарання, до закінчення строку погашення судимості знову вчинить кримінальне правопорушення, перебіг строку погашення судимості переривається і обчислюється заново*. У цих випадках строки погашення судимості *обчислюються окремо* за кожне кримінальне правопорушення ***після фактичного відбуття покарання*** *(основного та додаткового)* ***за останнє кримінальне правопорушення***.

4. Якщо *особа після відбуття покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі* ***зразковою поведінкою і сумлінним ставленням до праці*** *довела своє виправлення*, то ***суд може зняти з неї судимість до закінчення строків***, зазначених у ст. 89 КК України.

Зняття судимості до закінчення строків, зазначених у ст. 89 КК України, *не допускається* у випадках засудження за умисні тяжкі та особливо тяжкі, а також корупційні кримінальні правопорушення або кримінальні правопорушення, пов’язані з корупцією.

Зняття судимості допускається лише ***після закінчення не менш як половини строку погашення судимості***, зазначеного у ст. 89 КК України.

Порядок зняття судимості встановлюється Кримінальним процесуальним кодексом України.